

شاهنامه این سد جاودانه کی ایران

استاد فریدون جنیدی
این جا سرزمین شاهنامه ای است

قسمت پایانی در پاسخ به شاهنامه‌شناس بزرگ! که می‌گوید:
«نیمی از شاهنامه سروده‌ی فردوسی نیست»!؟

دائم نرسی به کعبه‌ای اعرابی

این ره که تو رفته‌ای به ترکستان است!

آیا مردم ایران شاهنامه را فراموش کرده‌اند؟ شاهنامه پژوهان ایران، این استاد چه می‌گوید؟

ایدون باد! که استاد بپذیرند اگر اشاره‌ای بزرگ تر از آن چه که بوده است به پژوهش‌های شاهنامه‌ای در برخی از مراکز علمی، فرهنگی و کتاب‌خانه‌ای داشته‌ام، حاشا و هرگز نه برای فخر فروشی و بزرگ بینی، بل که به این پندار گفته آمد تا استاد بشکینند که فردی به نقد گفتار ایشان نشست است که اگر بیش تر از دکتر فریدون جنیدی، دغدغه‌ی شاهنامه‌شناسی، شاهنامه پژوهی و گسترش فرهنگ شاهنامه‌ای را نداشته باشد، چیزی کم تر هم ندارد. بزرگ ترین دلیل آن بهای سنگینی است که در طول این ۴۰ سال رنج پژوهش، در زمینه‌های علمی، تحصیلی، اجتماعی، خانواده گی و مادی تحمل کرده ام که در کم تر پژوهش گری سراغ دارم و این‌ها را باکی نیست ... داد و دهش در ایران زمین و خرد شاهنامه‌ای پاینده باد!

با پوزش از خواننده‌گان گرامی. قرار بود که پاسخ به مصاحبه‌ی فریدون جنیدی در روزنامه‌ی اعتماد ملی دوم خرداد ۱۳۸۸ در ۳ شماره به پایان برسد. اما به سبب تراکم بسیار زیاد مطالب مجله که در هر شماره هم‌چنان ادامه دارد، ناچار شدیم تا بخش کوتاهی از پاسخ نهایی و نیز، منابعی که پیش تر قول داده بودیم را در این شماره به اطلاع شما عزیزان برسانیم. مطلب بسیار کوتاه و منابع ۵۰ صفحه‌ای ما با اشاره‌ای بسیار کوتاه تر و در دو صفحه خلاصه (ترین) شده است تا نه وقت علاقه‌مندان و نه جای مجله را، بیش تر از آن چه که باید بگیرد. به همین سبب از چاپ اصل مصاحبه به شیوه‌ی ۳ شماره گذشته خودداری شده است. واما... مطالب جدا از پاسخ سردبیر مجله‌ی فردوسی به فریدون جنیدی، که به صورت نقد، تحلیل، تفسیر و واگویی‌های شخصی شاهنامه‌پژوهان، شاهنامه‌شناسان و علاقه‌مندان به فردوسی بزرگ به مجله رسیده است پس از بررسی و ویرایش و پذیرش هیئات تحریریه در مجله چاپ خواهد شد. بنابراین بخش «آیین پارسی» مجله‌ی فردوسی آماده پذیرش مطلب یا مقاله‌های انتقادی علاقه‌مندان (در همین زمینه) می‌باشد. و اما ادامه‌ی مطلب از شماره ۷۹:

بیت اصلی از سعدی و چنین است:
ترسم نرسی به کعبه‌ای اعرابی
این ره که تو می‌روی به ترکستان است

صورت تولید روزانه‌ی شعر از جانب حماسه سرای بزرگ ما می‌شود نصف. یعنی روزی دو بیت و نیم کمی بیش‌تر.

و اما روی‌دادی که به باور فریدون جنیدی در دوره حکومت «مودود غزنوی» افتاده است:

از خردورزان شاه‌نامه پژوه در خواست داریم به این قسمت بیش‌تر توجه فرمایند. اگر فرض کنیم «مودود غزنوی» به مدت ۹ سال (نه یک روز کم‌تر و نه بیش‌تر) حکمرانی!! کرده باشد به حساب شبانه‌روز می‌شود:

$$۹ \times ۳۶۵ = ۳۲۸۵$$

یعنی سه هزار و دویست و هشتاد و پنج روز «مودود غزنوی» جانشین پدرش بوده است؟ دوباره اگر بپنداریم که این پادشاه!! ادب پرور!! و عاشق پدربزرگش!! که در نظر داشته است نام او را در تاریخ جاویدان!! نگاه دارد از نخستین روز حکومت ۹ ساله‌اش تا واپسین روز زنده بودن‌اش پنج شاعر!! مورد نظر فریدون جنیدی را از همان شب نخستین روز حکومت (بی‌گمان با برنامه‌ریزی بسیار دقیق و پیش‌بینی شده پیش از رسیدن به پادشاهی) در اطاقی گرم و نرم و با اغذیه و اشربه‌های گوناگون و هم‌چنین سرگرم با انواع و اقسام وسایل تفریحی و سرگرمی‌های کاخ‌های شاهانه!!! جمع کند و آن‌ها نیز با آن ذوق!! دانش!! چیره‌گی‌های حرفه‌ای به شعرهای حماسی!! و قدرت بالای شاعری!! در تمام مدت ۹ سال یعنی ۳۲۸۵ شبانه‌روز و از ترس آن پادشاه قدرقدرت!! بدون آب و دانه و خواب و استراحت و حتا قضای حاجت و... به کار سرودن بیت‌های مورد نظر فریدون جنیدی (۳۰/۰۰۰ بیت افزودنی!!) مشغول بوده باشند، ۳۰/۰۰۰ بیت شعر سروده و به شاه‌نامه افزوده‌اند.

اکنون اگر بر پایه‌ی باورهای دکتر جنیدی، زمان سرایش شاه‌نامه را برابر سی سال و شماره‌ی بیت‌های آن را کم‌تر از سی‌هزار بیانگاریم، آن‌گاه تندی میانگین سرایش فردوسی کم‌تر از ۲/۸۲ بیت بر روز برآورد می‌گردد و به گفته‌ای دیگر توانایی سراینده‌گی فردوسی نزدیک به نیمی از توانایی سراینده‌گی مولانا یا عثمان بن عمر مختاری بوده است. این اندازه نه پذیرفتنی است و نه می‌تواند فردوسی را آن‌گونه که حتا خود دکتر جنیدی آورده‌اند، خداوندگار شعر و سخن سرایی شناسایی کند.

شایسته است فریدون جنیدی، کسی که ادعا می‌کند ۳۰ سال از عمر خود را در گذر شاه‌نامه پژوهی گذرانده است و هم‌چنین دوست‌داران ایشان و تمام علاقه‌مندان به فردوسی و شاه‌نامه به این چند جمله‌ی پایانی نیز توجه داشته باشند.

بیش‌تر از ۱۰۰۰ سال است که هزاران نفر گفته‌اند و نوشته‌اند و بیش‌تر از هزاران سند و مدرک معتبر خطی، دستی و چاپی موجود است که حضرت فردوسی دست کم ۳۰ سال از زندگی پژوهشی و علمی خود را صرف سرودن بزرگ‌ترین حماسه‌ی گیتی کرده است که افتخار ایران است و هزاران نفر از پژوهش‌گران و ادیبان سرتاسر گیتی به آن می‌بالند و آن را مایه‌ی افتخار فرهنگ و ادب جهان می‌نامند.

با یک حساب سرانگشتی اگر ۳۰ سال را به روز حساب کنیم می‌شود: $۱۰۹۵۰ = ۳۰ \times ۳۶۵$ یعنی ۱۰۹۵۰ روز به درازا کشیده است تا فردوسی بتواند حماسه‌ی ۶۰/۰۰۰ بیتی خود را به پایان برساند، بی‌گمان در این مدت خواب، استراحت، گردش، تفریح، خوشی، ناخوشی، بیماری و بسیاری از عناصر دیگر بوده‌اند که اجازه نمی‌داده‌اند که شاعر ما در تمام مدت شبانه‌روز همانند هر انسان دیگر تنها به سراییدن شاه‌نامه بپردازد.

چنان‌چه ۶۰/۰۰۰ بیت را بر ۱۰۹۵۰ روز تقسیم کنیم می‌شود:

$۵/۴۷ = ۱۰۹۵۰ \div ۶۰/۰۰۰$ یعنی این‌که فردوسی هر روز ۵ بیت و نزدیک به نیم‌بیت سروده‌است....

در این حالت اگر خدای ناکرده و از سر نادانی و ناآگاهی، ادعای فریدون جنیدی را بپذیریم در آن

شماره
۸۰
و
۸۱

با همان حساب بالا سرانگشتی و بدون کمک گرفتن از کامپیوتر! بخواهیم محاسبه کنیم، می‌شود:

$$30/000 = 3285 = 9/13$$

یعنی این شاعران نابغه‌ی مورد اشاره پژوهش‌گر ۳۰ ساله‌ی ما، توانسته‌اند در هر روز ۹ بیت و ۱۳ درصد یک بیت را بسرایند، آن هم به شکلی که در این مدت ۱۰۰۰ سال به جز فریدون جنیدی هیچ جنبیده دیگری به چنین کشف و شهودی نایل نیامده است.

حالا این پرسش پیش می‌آید، اگر پژوهش‌های ۳۰ ساله‌ی فریدون جنیدی را در تحریف ۳۰/۰۰۰ بی‌تی شاه‌نامه از سر ناآگاهی و غیرحرفه‌ای‌گری بپذیریم و گمان کنیم آن شاعران تخیلی در مدت ۹ سال دور منقل نشسته و مشغول خوردن آب دوغ خیار!! بوده و در عین حال شعر حماسی!! می‌سروده‌اند، در هر روز ۹ بیت و ۱۳ درصد یک بیت را سروده‌اند. یعنی چیزی در حدود ۳ بیت و ۶۶ درصد یک بیت در هر روز از بزرگ‌ترین حماسه‌سرای گیتی نیز جلوتر بوده‌اند.

این در صورتی است که بپذیریم آن ۵ نفر شاعر بزرگ‌تر و استادتر!! از فردوسی یک روح، یک احساس، یک شاعر و یک حماسه‌سرا بوده‌اند در بدن پنج تن!! حالا چرا پنج تن آری و ۴ تن و یا ۶ تن نه، این را باید از استاد پژوهش‌گر پرسید.

وقتی پنج تن آدم موهوم، فرضی، بدون نام، نشان، اصل و نسب می‌توانند همه‌گی همانند ۳۰ مرغ متفرق به صورت یک مرغ (سیمرغ) و در یک تن جلوه‌های هستی را در ۳۰/۰۰۰ بیت حماسی آشکار کنند!! چرا نتوانند دو برابر فردوسی بزرگ حماسه

سرای می‌کنند!؟

فریدون جنیدی فکر نمی‌کند با این پژوهش ۳۰ ساله‌اش در شاه‌نامه!! نخست، رقیبی برای فردوسی تراشیده است. دوم، کار حماسه‌سرایی‌ی بزرگ‌ترین حماسه‌سرای گیتی را در اندازه پنج نفر ناشناس، تخیلی و کارگزار فرضی پایین آورده است. و سوم، آن جا که می‌گوید: «...برمی‌خوردم به این که نوشته‌ی من از نوشته‌ی فردوسی بهتر است و از این بابت بسیار شرمزده می‌شدم...» در حقیقت خواسته است به صورتی غیرمستقیم به طرفدارانش بگوید، بابا! نه این که من دست کم از فردوسی ندارم، حتی چند سر و گردن هم از فردوسی بالاترم.

پدرجان! استاد بزرگوار شاه‌نامه پژوه ۳۰ ساله!! کار فردوسی تنها حماسه‌سرایی، شاعری و سرودن ۱۰۰ هزار یا ۶۰/۰۰۰ بیت نبوده است که امروز شما پیدا شوید و بخواهید روغن چراغ ریخته شده را تقسیم کنید و بگویید آن مال این امام زاده بوده است و این مال آن امام زاده...

این بیت‌های افزودنی را آن ملعون اضافه کرده و یا آن بیت‌ها را این گجستک کاهش داده است! استاد استادان شاه‌نامه پژوه!! کجای کارید؟ بیخشید! یا نمی‌دانید و یا پژوهش‌های شما علمی و فراگیر نبوده است. توجه بفرمایید: نگاه آن خداوندگار خرد، داد و دهش تنها این نبوده است که ۵۰۰۰ بیت بیش‌تر یا ۱۰۰۰۰ بیت کم‌تر از ۶۰۰۰۰ بیت بسراید. فردوسی به این ملت ۷۰۰۰ ساله (البته اگر شما خود را از آن‌ها بدانید) زبان، استقلال، ملیت، سرزمین، تاریخ، فرهنگ، تمدن و ادب داده است، آن هم نه در دوره رسانه، خبر، روزنامه، ماهواره، اینترنت و تکنولوژی قرن بیست و یکم و یا زیر

سایه‌ی درخت بید و شمع و شاهد و شراب و شیرینی و کودک نوازی!!، در سیاه‌ترین روزهای برده‌گی و بنده‌گی این ملت در بند و در دوره سیاه خلفای عباسی که گروه گروه از ایرانیان آزاده، خردمند و دانش‌پژوه را قتل عام می‌کردند. خداوندگار سخن ما با تحمل رنج‌های جان‌کاه بیش‌تر از ۳۰ سال آواره‌گی و دربه‌دری، از ترس گزمه‌های خون‌ریز حکومت بنی‌عباس و عمال و کارگزاران و مزدوران وطن فروش ایرانی آن‌ها از یک سو و از بیم متهم شدن به کفر، الحاد، زندقه، فلسفه‌گری و وطن پرستی و محکوم شدن در بی‌دادگاه‌های مذهب معاویه‌ای، یزیدی و مروان بن حماری، کاری کرد بس بزرگ‌تر از اندیشه‌ی شما و من، کاری در اندازه‌ی فکر و فرهنگ یک تاریخ ۷۰۰۰ ساله‌ی گیتی. آن حکیم سخن دان و حماسه‌سرای گیتی به ستایش من و شما نیازی ندارد. فردوسی از نگاه خردورزان این سرزمین و سرتاسر گیتی یکی از نام‌دارترین پاکان هستی دربارگاه خداوندگاری است.

تا ایران هست فردوسی و شاه‌نامه هم خواهد بود. و تلاش‌های مزبوحانه‌ی برخی از دشمنان سوگند خورده این ملک و ملت فریاد در توفان و مشت برسندان کوفتن است. «عرض خود می‌برند و زحمت ما می‌دارند»

«ابدون باد»

شناسان گیتی، نسخه‌های خطی موجود در جهان و بسیاری مطالب دیگر، خواهیم داشت که حجم زیادی را در بر خواهد گرفت.

مشخصات نسخه‌های خطی مورد استفاده ما در نگارش نسخه‌ی پیش

روی شما

در نظر بود تا درباره‌ی این نسخه‌های خطی شاهنامه شرحی بسیار کوتاه در بخش تعلیقات آورد شود، ولی از آن جایی که اطلاعات بسیار ارزنده نسخه‌های خطی مورد پژوهش ما در آن مختصر نمی‌گنجید، چنین به نظر رسید که اگر این قسمت از بخش تعلیقات جدا شده و به صورت گفتار مستقلی تقدیم علاقه‌مندان گردد، شاید مفیدتر واقع شود. به همین سبب این بخش شامل گفتاری است از چندین نسخه‌ی خطی شاهنامه‌ی فردوسی که نگارنده سعی کرده است با مراجعه‌ی مستمر و پی‌گیر به مراکز علمی شمال آفریقا، بخشی از آسیا و اروپا به ویژه انگلستان، کیفیت و چه‌گونه‌گی و مشخصات بسیار مختصری از قدیمی‌ترین و در عین حال مشهورترین نسخه‌های خطی موجود در دنیا فراهم کرده و تقدیم علاقه‌مندان نماید. باشد که این کار کوچک سبب شود تا علاقه‌مندان به شاهنامه‌ی فردوسی با تلاشی پی‌گیرانه به کارهای بزرگ‌تری در همین زمینه دست یابند:

دانش‌گاه مون پولیه (فرانسه) ملی پاریس، کالج سوربن، دانش‌گاه بزرگ و معتبر آکسفورد و سر، توماس - بادلی (بودلیان)، موزه و مرکز فرهنگی بریتانیا، برلین، کلن، فرانکفورت، مرکز فرهنگی وین، دانش‌گاه بلگراد، مرکز فرهنگی صوفیه (بلغارستان) مرکز فرهنگی قونیه، کانون فرهنگی، علمی و هنری لئوناردو - داوین چی ژم، دانش‌گاه ژم، مرکز فرهنگی و دانش‌گاه فلورانس، کتابخانه‌ی ملی ایران، کتابخانه‌ی مجلس شورای ملی (مجلس شورای اسلامی بعد از انقلاب اسلامی) کتابخانه‌ی دانش‌گاه تهران، کتابخانه‌ی وزارت ارشاد و ده‌ها مراکز علمی دیگر جهان سپاس خودمان را تقدیم داریم.

در ادامه‌ی مطلب و در آغاز مروری خواهیم داشت به ویژه‌گی‌های منحصر به فرد برخی از نسخه‌های خطی مورد استفاده ما از نظر کیفیت ظاهری، نوع نسخه نویسی و مشخصات فنی آن‌ها و در پی آن نقل قول می‌کنیم از نگاه‌های کارشناسانه‌ی مشهورترین پدید آورندگان نسخه‌های مختلف شاهنامه، درباره کتاب یادشده و مقدمه‌های معتبری که درباره شاهنامه نوشته شده است. هم چنین پیش از ورود به دنیای شگفت‌انگیز شاهنامه و آغاز بیت های آن، تفسیر، بررسی، تحلیل و پژوهشی بسیار ژرف در مورد شاهنامه، شاهنامه

فهرست منابع و مآخذ اصلی

همان‌گونه که پیش‌تر نیز اشاره شد برای تهیه، تدوین، تطبیق علمی و مقایسه‌ی بیت‌های اصلی و بدلی و هم چنین جابه‌جایی واژه‌های درست تر و رعایت ناپیوسته نویسی، تلاش ما این بوده است که از نسخه‌های خطی منحصر به فرد و بسیار قدیمی مهم و در دسترس در کتابخانه‌ها و مراکز علمی لبنان، مصر، فرانسه، سوئد، هلند، آلمان غربی، مرکز فرهنگی برلین شرقی، یوگوسلاوی، ایتالیا (ژم-فلورانس)، اتریش، اسپانیا، ترکیه (آنکارا - قونیه) و برخی دیگر از کشورهای اروپایی به ویژه انگلستان و کتابخانه‌ها و موزه‌های بسیار معتبر آن مانند کتابخانه‌ی بریتانیا و هم‌چنین دانشگاه‌ها و کتابخانه‌های معتبر لندن تا سر حد امکان استفاده کنیم. در بین این نسخه‌های متعدد آن چه که در زیر به آن‌ها اشاره می‌شود، منابع اصلی و مآخذ زبربنایی ما بوده‌اند که جهت ویرایش شاهنامه‌های که پیش روی شما است از آن‌ها بیش‌ترین استفاده شده است. قبل از اعلام اسامی نسخه‌های یاد شده جا دارد که از مسئولان و کارکنان مراکز علمی و فرهنگی و کتابخانه‌های دانش‌گاه آمریکایی بیروت، دارالکتب قاهره، موزه قاهره - جامع الازهر (دارالکتب الازهر)، مرکز فرهنگی و کالج نیس (فرانسه)، مرکز فرهنگی

۴۱ نسخه از معتبرترین نسخه‌های خطی، منحصر به فرد و اختصاصی کشف شده شاهنامه در مراکز مختلف علمی جهان تا سال ۲۰۰۹ میلادی که برای چاپ این مجموعه با ویرایش محمد کرمی مورد استفاده و پژوهش قرار گرفته‌اند، هم راه با نام کامل، علامت اختصاری، تاریخ نسخ (تدوین)، شماره ثبت مراکز علمی و محل نگاه‌داری کتاب. سه (۳) نسخه از این ۴۱ نسخه، خطی نیستند، اما از نسخه‌های معتبر برای شاهنامه پژوهان به حساب می‌آیند:

ردیف	نام اختصاری کتاب	نام کامل کتاب	تاریخ تدوین	شماره ثبت کتاب	نام کتاب خانه و محل نگاه‌داری اصل کتاب یا نسخه‌ی دوم یا نسخه‌های بدلی
۱	بُند	نسخه‌ی خطی ترجمه‌ی ابوالفتح علی بنداری اصفهانی از فارسی به تازی	۶۱۵-۶۲۰ هجری قمری	—	پاریس - قاهره - بریتانیا
۲	بر - ۱۰۳	نسخه‌ی خطی بریتانیا	۶۷۵ هجری قمری	Add. 21,103	بریتانیا
۳	قا - ۱	نسخه‌ی خطی قاهره (۱)	۷۱۰ هجری قمری	—	دارالکتب قاهره
۴	استا	نسخه‌ی خطی استامبول	۷۳۱ هجری قمری	—	استامبول - آنکارا
۵	لنگ	نسخه‌ی خطی لنین گراد	۷۳۲ هجری قمری	—	لنین گراد - مسکو - برلین شرقی
۶	قا - ۲	نسخه‌ی خطی قاهره (۲)	۷۸۹ هجری قمری	—	دارالکتب قاهره

۷	قا - ۳	نسخه‌ی خطی قاهره (۳)	۷۹۶ هجری قمری	C40	دارالکتب قاهره (بسیار معتبر است)
۸	نسخ ۸۲۱	نسخه‌ی خطی	۸۲۱ هجری قمری	—	ایتالیا - قاهره
۹	بای	نسخه‌ی خطی بای سنقری	۸۲۹ هجری قمری	—	ایران - لندن - قونیه
۱۰	قا - ۴	نسخه‌ی خطی قاهره (۴)	۸۳۳ هجری قمری	—	قاهره
۱۱	بر - ۱۴۰۳	نسخه‌ی خطی شماره ۲	۸۴۱ هجری قمری	OR.1403	بریتانیا
۱۲	خاور - ۱	نسخه‌ی خطی انستیتوی خاورشناسی فرهنگستان علوم شوروی شماره یک	۸۴۹ هجری قمری	—	برلین - مسکو
۱۳	خاور - ۲	نسخه‌ی خطی انستیتوی خاورشناسی فرهنگستان علوم شوروی شماره دو	۸۵۰ هجری قمری	—	برلین - مسکو
۱۴	نسخ - ۸۸۰	نسخه‌ی خطی ایتالیا	۸۸۰ هجری قمری	—	فلورانس - ایتالیا
۱۵	بر - ۱۸۸	نسخه‌ی خطی شماره ۳	۸۹۱ هجری قمری	Add. 18,188	بریتانیا
۱۶	نسخ - ۸۹۹	نسخه‌ی خطی استنساخ شده در هندوستان	۸۹۹ هجری قمری	—	لندن - بمبئی - کلکته
۱۷	بر - ۵۳۱	نسخه‌ی خطی شماره ۴	۹۴۲ هجری قمری	Add. 15,531	لندن
۱۸	نسخ - ۹۴۹	نسخه‌ی خطی استنساخ شده در هندوستان	۹۴۹ هجری قمری	—	لندن - بمبئی - کلکته
۱۹	بر - ۲۵۷	نسخه‌ی خطی شماره ۵	۹۵۰-۹۹۰ هجری قمری	Add. 27,257	بریتانیا
۲۰	بر - ۳۰۲	نسخه‌ی خطی شماره ۶	۹۹۴ هجری - ۱۵۸۶ میلادی	Add. 27,302	بریتانیا
۲۱	نسخ - ۱۰۰۳	نسخه‌ی خطی استنساخ شده در هندوستان	۱۰۰۳ هجری قمری	—	لندن - بمبئی
۲۲	نسخ - ۱۰۰۸	نسخه‌ی خطی استنساخ شده در هندوستان	۱۰۰۸ هجری قمری	—	لندن - پاریس - کلکته
۲۳	بر - ۵۶۰۰	نسخه‌ی خطی شماره ۷	۱۰۱۰-۱۰۲۰ هجری قمری	Add. 5600	بریتانیا
۲۴	نسخ - ۱۰۱۶	نسخه‌ی خطی برلین	۱۰۱۶ هجری قمری	—	برلین - مسکو
۲۵	نسخ - ۱۰۲۰	نسخه‌ی خطی موجود در ترکیه	۱۰۲۰ هجری قمری	—	قونیه - استامبول

شماره
۸۰
و
۸۱

۲۶	نسخ ۱۰۲۰- صمد	نسخه‌ی خطی استنساخ شده در هندوستان	۱۰۲۰ هجری قمری	—	بمبئی - بریتانیا
۲۷	بر ۷۷۲۴	نسخه‌ی خطی شماره ۸	۱۰۲۱ هجری قمری	Add. 7724	بریتانیا
۲۸	نسخ- ۱۰۲۱ مولانا	نسخه‌ی خطی موجود در ترکیه	۱۰۲۱ هجری قمری	—	آنکارا - قونیه - بریتانیا
۲۹	بر ۷۶۱	نسخه‌ی خطی شماره ۹	۱۰۲۳ هجری قمری	Add. 16,761	بریتانیا
۳۰	بر ۲۵۶	نسخه‌ی خطی شماره ۱۰	۱۰۳۷ هجری قمری	Add. 27,258	بریتانیا
۳۱	نسخ- ۱۰۵۲	نسخه‌ی خطی ایتالیا	۱۰۵۲ هجری قمری	—	فلورانس - بریتانیا
۳۲	بر ۴۹۳۴	نسخه‌ی خطی شماره ۱۱	۱۰۵۴ هجری قمری	Add. 4943	بریتانیا
۳۳	بر ۶۶۰۹	نسخه‌ی خطی شماره ۱۲	۱۰۹۰ هجری قمری	Add. 6609	بریتانیا
۳۴	بر- ۷۹۷	نسخه‌ی خطی شماره ۱۳	۱۱۲۱-۱۱۲۲ هجری قمری	Add. 25,797	بریتانیا
۳۵	بر ۸۰۴	نسخه‌ی خطی شماره ۱۴	۱۱۳۱ هجری قمری	Add. 18,804	بریتانیا
۳۶	بر ۵-۶۲۸	نسخه‌ی خطی شماره ۱۵ در ۴ جلد	۱۲۰۲ هجری قمری	Egeton 682-685	بریتانیا
۳۷	بر ۶۶۱۰	نسخه‌ی خطی شماره ۱۶	۱۶۲۵ هجری قمری (؟)	Add. 6610	بریتانیا
۳۸	بر ۱۴۳	نسخه‌ی خطی شماره ۱۷	قرن ۱۸	Add. 26,143	بریتانیا - کلکته
۳۹	ترنر	نسخه‌ی ترجمه به زبان انگلیسی ترنر - ماکان	۱۸۲۹ میلادی		بریتانیا
۴۰	مول	نسخه‌ی ترجمه به زبان فرانسه ژول مول	۱۸۳۸-۱۸۷۶ میلادی (به مدت ۳۸ سال)		پاریس - ایران
۴۱	تهران	نسخه‌ی چاپ بروخیم	—	تهران	بریتانیا - تهران

توضیح مهم:

- هر یک از نسخه‌های (۴۱) اشاره شده‌ی بالا شرح کاملی دارند که در مجموع نزدیک به ۱۰۰ صفحه می‌شود که در مجله به سبب محدود بودن صفحه‌ها هیچ‌گونه توضیحی درباره‌ی نسخه‌های خطی یادشده داده نشده است.
- از تمام علاقه‌مندان و دوست‌داران شاهنامه درخواست می‌شود چنانچه مایل هستند در چاپ این شاهنامه‌ی ۱۵ جلدی سرمایه‌گذاری کرده و در گستره فکر، فرهنگ و زبان پارسی نام نیکی از خود به یادگار گذارند با مجله‌ی فردوسی تماس بگیرند. ما در نظر داریم این شاهنامه را به صورت فروش سهام بین مردم به چاپ برسانیم.

